

InDret

*Comentari a la sentència del Tribunal Suprem, Sala 1a,
20.2.2002: el dany moral de les persones jurídiques*

Fernando Gómez Pomar
Facultat de Dret
Universitat Pompeu Fabra

Working Paper núm: 105
Barcelona, octubre de 2002

www.indret.com

La sentència del Tribunal Suprem, Sala 1a, 20.02.2002, és una de les mostres més clares en la jurisprudència recent del Tribunal Suprem de l'acusada tendència de la jurisprudència espanyola, ja criticada a InDret ([Dany moral](#)), a entendre de manera molt laxa la categoria del dany moral i, en particular, a indemnitzar sota la denominació de danys morals certes pèrdues patrimonials d'empreses i de societats mercantils. La sentència dóna igualment ocasió a suscitar la definició del nivell de diligència exigible als mitjans de comunicació en la comprovació de rumors o delacions abans de convertir-los en notícia publicada. Aquest segon aspecte, no obstant això, no serà objecte d'aquest breu comentari.

Els fets que donaren lloc a la sentència que es comenta són, en síntesi, els següents:

La revista "Actualidad Económica" corresponent a la primera quinzena de gener de 1990 publicà en la seva secció "Los Negocios" la notícia que l'empresa nord-americana *Federal Express* (colós americà del transport urgent de mercaderies l'anomena la sentència) es trobava en negociacions amb l'empresa espanyola de transports *Aerpons* amb vista a l'adquisició d'aquesta última. La notícia s'acompanyava d'una il·lustració gràfica en què es mostrava una àguila calba (el símbol de *Federal Express*, inspirat en l'escut oficial dels Estats Units) amb les ales desplegadas i capturant entre les seves urpes el logotip d'*Aerpons*.

La notícia es revelà posteriorment falsa. A més a més, la conducta professional d' "Actualidad Económica" en la publicació de la notícia infundada fou amb posterioritat jutjada negligent en entendre's que la seva comprovació havia estat insuficient: simplement s'havia consultat a un treballador d'*Aerpons* que no tenia prou coneixements i facultats per confirmar la informació, i no s'havia contactat en cap moment amb el presumpte adquirent, *Federal Express*.

Aerpons al·legà haver patit perjudicis de diversa índole per un total de 80 milions de pessetes com a conseqüència de la publicació de la falsa notícia de la seva absorció per part de *Federal Express*. Aquests perjudicis eren, en primer lloc, els derivats de la suspensió com a agent de càrrec d'IATA i de la cancel·lació de crèdits per coneixements aeris; a més a més, els causats per la negativa de les entitats de crèdit a descomptar efectes canviaris d'*Aerpons* fins que no s'aclarís la situació futura de l'empresa; també els resultants de procurar la negació oficial de la informació; finalment, els danys morals pel tractament humiliant i vexatori del logotip de l'empresa.

Els Tribunals de Justícia, en totes les instàncies, rebutjaren, per falta de prova del dany, la indemnització de les 2 primeres partides, però admetreren les 2 últimes, concedint 581.399 pessetes (3.494,28 €) pels costos de desmentir la informació, i 10 milions (60.101,21 €) pel dany moral.

El Tribunal Suprem, en la sentència que es comenta, donarà per bona la condemna per dany moral enfront d' "Actualidad Económica", encara que matisant la interpretació del dany moral donada per les sentències d'instància i oferint un intent –fallit, en el meu criteri– d'establir una categoria pròpia de dany moral de les persones jurídiques.

Entén la sentència que tant les persones físiques com les persones jurídiques són susceptibles de patir danys morals i, per tant, de pretendre la seva reparació i de veure'ls rescabats. Ara bé, el dany moral en els individus és angoixa, patiment, preocupació que, de forma innegable, disminueix la situació d'utilitat o el nivell de benestar de les víctimes. En el cas de les persones jurídiques, se'ns diu, el dany moral “...es manifesta en el prestigi i estima moral (en el seu deteriorament o desmèrit, més aviat caldria dir) en el concepte públic...”. I aquest dany moral per a l'empresa *Aerpons* queda acreditat en el cas, d'acord amb el Tribunal Suprem, per l'impacte de la falsa notícia sobre clients i proveïdors, els quals immediatament van manifestar sorpresa o preocupació, quedant afectat negativament el negoci de la companyia, perquè alguns exigiren el pagament immediat dels nolis, cancel·laren encàrrecs o es van abstenir d'emetre coneixements aeris.

El Tribunal Suprem reitera d'aquesta manera i de forma ben clara la seva coneguda inclinació a reconduir al més vaporós àmbit de la indemnització del dany moral el rescabament de perjudicis de caràcter patrimonial, encara que, potser, de difícil prova, i en particular a concedir indemnitzacions en aquestes circumstàncies a favor de persones jurídiques, en particular, empreses. Aquesta presentació del dany patrimonial sota la vestidura del moral ha estat particularment freqüent –i visible– en diversos casos de reclamació per lucre cessant per part d'individus i empreses: així, s'ha qualificat com a dany moral el patit per qui erròniament va resultar exclòs per raons de salut de les oposicions al Cos Jurídic Militar: STS, 3a, 20.3.1996 (RJ 2781); o els derivats de l'incompliment amb proveïdors i clients a què es veu forçada una empresa quan l'Ajuntament ordena indegudament la paralització de les obres que realitzava, així com la pèrdua de clientela compradora: STS, 3a, 4.10.1997 (RJ 7641). Alguna sentència ha estat, afortunadament, més rigorosa en traçar la frontera del dany moral: correctament es rebutjà que fóra dany moral el derivat de la improcedent denegació d'obertura de farmàcia: STS, 3a, 5.2.1996 (RJ 987).

Ja fa uns anys vaig defensar en InDret que el generós (respecte a la freqüència i la facilitat, no als diners concedits) ús de la indemnització per dany moral pel Tribunal Suprem podia explicar-se substancialment per l'intent d'obtenir un doble propòsit: d'una part, sancionar conductes considerades repressibles quan el dany patrimonial és típicament baix; d'una altra, eludir els més estrictes controls de natura probatòria quant a la quantia aplicables al dany patrimonial en situacions en què la seva superació és típicament difícil per al demandant de rescabament del dany. Ambdues motivacions, i en particular la segona, estan presents en la sentència que es comenta i permeten entendre (que no justificar) l'ús del dany moral a l'empresa com a dany indemnitzable en aquest cas.

No em sembla dubtós, en principi, que en situacions com les de la sentència l'impacte negatiu sobre l'empresa afectada per la informació falsa és habitualment escàs. Per regla general, la notícia que una empresa serà comprada per un gegant del sector no sol ser considerada una mala notícia per a la primera. Tot al contrari, el valor de l'empresa que serà comprada típicament es dispara, la qual cosa es comprova freqüentment per l'alça del preu de les accions de les societats cotitzades (encara que no era aquest el cas d'*Aerpons*) quan es desperten rumors d'adquisició. Quan es comprova la falsedat del rumor, l'empenta desapareix, i normalment es produeix un

retrocés, però no sempre, ni de bon tros, una pèrdua respecte a la posició inicial de partida. Això no impedeix, per descomptat, que no puguin produir-se en certs casos perjudicis de certa entitat derivats de la publicació i posterior negació de l'adquisició. Però típicament, aquests danys no semblen ser elevats.

Siguin grans o petits, són, per descomptat, de caràcter patrimonial. De fet, econòmicament, l'existència d'un dany no patrimonial d'una empresa és una contradicció en els seus termes. Les empreses i, en general, les organitzacions, no són entitats capaces d'experimentar utilitat o benestar. Només els individus (potser, en funció de com vulguem ser de generosos amb altres éssers vius que ens acompanyen al planeta, també els animals) tenen preferències sobre el món que es tradueixen en funcions d'utilitat. Les empreses, des del punt de vista econòmic, s'analitzen com a ens que disposen, més modestament en termes conceptuals, únicament de funcions de producció i d'ingressos.

D'aquesta manera, la diferència entre uns i altres quant a l'efecte negatiu d'una notícia o informació falsa és molt notable. Una pèrdua de reputació o d'estima en un individu pot causar no sols pèrdua d'ingressos i d'oportunitats de relació en el futur (això és, pèrdues patrimonials en mercats organitzats o informals), sinó també dolor, angoixa, ansietat, pena, desesperació, això és, quelcom que no es pot compensar en diners o en béns que es canvien per diners. Una pèrdua de reputació o d'estima en una empresa no pot causar més que augment de costos o pèrdua d'ingressos en el futur, la qual cosa és, per definició, compensable per diners. Crec que no és dubtós que l'exigència anticipada del pagament de nolis (augment de cost financer), la cancel·lació d'encàrrecs (disminució d'ingressos a curt termini) i la falta d'emissió de coneixements aeris (disminució d'ingressos a curt termini), i la caiguda de prestigi i reputació comercials (disminució d'ingressos a llarg termini) constitueixen partides de dany que els diners poden reparar perfectament, sempre que la indemnització es calculi de manera adequada i es concedeixi efectivament.

Podrà haver-hi en aquests casos de pretès dany no patrimonial causat a una empresa, potser (encara que més aviat rarament, em sembla, tret de petites empreses familiars en què gairebé no hi ha separació de fet entre família i empresa: però no era aquest el cas d'Aerpons) dolor o angoixa en socis, directius, treballadors, clients o proveïdors, però aquest dany moral serà d'un perjudici dels individus, mai de l'empresa com a tal. Cabria llavors defensar la indemnització per -l'inexistent, en realitat- dany moral a l'empresa com un substitutiu, imperfecte però no millorable, del -existent, però gaire dispers- dany moral dels éssers humans relacionats amb l'empresa? Fins i tot es podria entendre que es redueixen així els costos de transacció en substituir múltiples petites reclamacions d'individus per una sola reclamació de major entitat per part de la persona jurídica. No crec que aquests possibles arguments siguin convinents. El risc que els pretesos perjudicis morals de les persones relacionades, fins i tot estretament, amb l'empresa, siguin espúries és enormement elevat, i la possibilitat de discriminar les fundades de les infundades no resulta gens fàcil, amb el consegüent perill d'una deriva esvalotada cap a responsabilitats de gran magnitud derivades de fets d'escassa transcendència per a la vida, la salut i els patrimonis dels individus. Pensi's en la possibilitat de reclamar indemnitzacions com a conseqüència de comentaris o referències injustos sobre el Barça o el Real Madrid, basant-se en el

dolor que puguin generar en els nombrosos aficionats de l'un i l'altre club. La pulcra actitud restrictiva dels sistemes jurídics enfront dels danys indirectes, reflexos o de rebot (que s'analitza en [Economic Loss](#)) resulta, em sembla, justificada en aquest cas: no trobo bones raons per renunciar a la prudència i al rigor sense mecanismes prou precisos per posar límit a la més que esperable frivolitat en les demandes.

Una altra cosa és que aquests danys patrimonials patits per l'empresa per efecte de la seva pèrdua de reputació en el mercat siguin o no difícils d'acreditar davant d'un Tribunal. En la majoria dels casos, la resposta és senzilla encara que descoratjadora: d'ordinari, en especial aquells que deriven d'una pèrdua de guanys futurs perllongats en el temps, són veritablement difícils d'avaluar i de provar en judici. Per això, com ja s'ha indicat, el Tribunal Suprem té la temptació (on, massa sovint, cau) de disfressar aquestes pèrdues patrimonials d'àrdua prova com a danys no patrimonials. Amb això fa la vida més fàcil als demandants, perquè alleugereix la càrrega de la prova que pesa en principi sobre ells ([art. 217 LEC](#)), i també alleugereix el treball dels tribunals d'instància, en aixecar gairebé per complet els controls relatius a la de justificació de la fixació de la quantia indemnizatoria per part d'aquells (segons reiterada jurisprudència, no hi ha criteris explícits per a la valoració econòmica del dany moral, al contrari d'allò que s'esdevé amb el patrimonial).

El Tribunal Suprem practica en aquesta com en d'altres sentències una generositat mal entesa. Obrir l'aixeta del dany moral no crec que sigui el camí més aconsellable per alleugerir els problemes de dificultat probatòria de determinats danys patrimonials. És millor, i més honest també, afrontar la qüestió de cara. Alleugereixi's la prova del lucre cessant, admeti's la connexió estadística significativa com prova suficient per acreditar guanys futurs, sofisticuin-se les perícies admeses pels tribunals per donar major entrada a procediments estadístics de valoració de danys. Tot això és segurament molt saludable per a l'eficaç funcionament del Dret de danys a Espanya, fins i tot més enllà de l'àmbit específic dels danys a la reputació comercial de les empreses.

Fer drecera amb la qualificació com a dany moral és molt poc recomanable. Aquest judici no obeeix ni al rigor acadèmic o pedanteria conceptual, ni tan sols a una defensa del rigor teòric en allò que considero un dels fonaments de l'entesa jurídica del dany (i que precisament, és extrajurídic, perquè ens ho subministra l'economia del benestar). El motiu és molt més seriós, i és de caràcter pragmàtic. La valoració econòmica dels danys i perjudicis i la construcció en aquesta matèria de criteris raonablement precisos i, sobretot, que es puguin predir, són qüestions massa importants (i que, a més a més, han estat funcionant tradicionalment de forma molt deficient en el Dret espanyol de la responsabilitat civil i del contracte) com per amagar-les darrere categories *ad hoc*, com la de dany moral que utilitza amb excessiva desimboltura el Tribunal Suprem.